

УДК 332.12.099.12

ОБҐРУНТУВАННЯ КРИТЕРІЇВ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ РЕГІОНУ

Булах Н.А., здобувач

Черкаський державний технологічний університет

Данная статья посвящена обоснованию критериев оценки эффективности конкурентной политики региона, определению их основных характеристик. Автором выделены основные проблемы, которые сдерживают развитие конкурентных отношений в регионе, раскрыты общие и специфические черты конкурентной среды.

Given clause is devoted to a substantiation of criteria of an estimation of efficiency of competitive policy(politics) of region, definition of their basic characteristics. The author allocates the basic problems, which constrain development of the competitive attitudes(relations) in region, the general(common) and specific features of competitive environment(Wednesday) are opened.

Вступ. Протягом тривалого періоду часу в нашій країні мало місце негативне ставлення до конкуренції як до феномена, властивого лише капіталістичному способу виробництва. Однак у процесі реформування економіки ставлення до конкуренції змінилося на діаметрально протилежне. Конкуренцію почали розглядати як умову, без якої ринкові відносини навіть теоретично немислимі й практично відбутися не можуть.

В теперішній час є загально визнаним, що конкуренція – це невід’ємна властивість ринку, ефективність функціонування якого тим вище, чим активніше конкуренція й чим кращі умови для її прояву. Розвиток конкурентних відносин є необхідною умовою ефективного впливу ринкових механізмів на забезпечення стійкого економічного зростання, вирішення соціальних проблем.

Конкуренція вимагає оптимального поєднання економічних, технологічних і правових передумов. Недооцінка цієї обставини стримує розвиток конкуренції, що призводить до застою в економіці, відносного або абсолютного зниження її ефективності, погіршенню життєвого рівня населення країни.

Сьогодні в країні вживаються заходи з метою створення умов формування конкурентного середовища: проведено роздержавлення багатьох економічних процесів – трансформація відносин власності, створення різноманітних організаційно-правових форм господарювання, лібералізація в сфері ціноутворення, заробітної плати, зовнішньоекономічної діяльності тощо. Однак ринкові відносини ще не стали визначальними факторами прискорення процесу відтворення, конкуренція ще не набула творчого характеру, залишаються сильними позиції монополізму в сфері виробництва й обігу.

Подібна ситуація сформувалась у більшості регіонів України. Однією з основних причин, що стримують розвиток конкурентних відносин на регіональному ринку, є наявність різного роду бар’єрів, штучно створюваних регіональною й державною владою. Тому сьогодні варто не тільки підвищити увагу органів державної влади й місцевого самоврядування до проблеми розвитку конкуренції, але й задіяти внутрішні механізми саморозвитку конкурентного середовища. У зв’язку із цим виникає необхідність додаткових досліджень із метою вироблення комплексу заходів, які будуть сприяти формуванню конкурентного середовища регіону й підвищенню конкурентоспроможності його економіки.

Конкурентоспроможність регіональної економіки як одна з базових економічних категорій є предметом численних фахових та публічних дискусій, часто фігурує в науковій та публіцистичній літературі як характеристика спроможності регіону виживати та розвиватися в „агресивному ринковому середовищі” [1, с. 7].

Аналіз останніх джерел. Дослідження даної проблеми знайшло своє відображення в роботах провідних науковців України, зокрема, Я. Жаліла, Я. Базилюк, Я. Белінської, М. Некрасова, С. Дорогунцова, В. Геєця, Д. Стеценка, А. Сухорукова, О. Контусева та ін. Разом із тим, попри широке висвітлення основ конкурентоспроможності регіональної економіки, в наукових дослідженнях досі немає єдиного усталеного визначення конкурентоспроможності економіки. Українські та зарубіжні автори роблять акценти на різних складових цієї багатовимірної категорії, висуваючи їх як основні критеріальні ознаки. Відтак спектр визначень коливається від суто технологічних, що впливають з розширеного трактування конкурентоспроможності фірми, до розгорнутих суспільно-економічних, які розглядають конкурентоспроможність як узагальнений показник стійкості суспільно-економічної системи країни [1, с. 7]. Така суперечливість поглядів на визначення поняття конкурентоспроможності регіональної економіки обумовила необхідність дослідження категорії „конкурентна політика” та оцінки її ефективності.

Метою даної статті є обґрунтування критеріїв оцінки ефективності конкурентної політики регіону.

При здійсненні заходів щодо формування конкурентного середовища постає питання про оцінку ефективності політики, що проводиться регіоном у цій сфері.

Критерії оцінки ефективності повинні мати такі характеристики:

- простоту виміру кількісної оцінки показника, індикатора і легкість одержання інформації, на основі якої даний показник конструється й оцінюється;
- однозначність трактування отриманої інформації на основі того чи іншого критерію.

Дотримання першої умови при вирішенні поставленої задачі обумовлено значними побічними ефектами, що виникають у результаті проведення певного виду політики. Наприклад, розгляд антимонопольними органами справ, пов'язаних зі значними витратами часу і, відповідно, грошових ресурсів, можуть мати незначний прямий ефект у вигляді добробуту безпосередньо зацікавлених осіб.

Складність дотримання другої умови обумовлена необхідністю відображення в кількісно оцінюваних показниках сформованої ситуації. Наприклад, якщо за критерій ефективності дій антимонопольних органів прийняти кількість розглянутих справ, то виникає одночасно кілька проблем.

По-перше, зростання кількості справ, що ведуть антимонопольні органи, може бути обумовлена не тільки зростанням компетентності співробітників антимонопольних органів, поліпшенням організації їхньої роботи, але і за рахунок відмовлення від розгляду справ по „важких” статтях.

По-друге, більше значення має ефективність координації роботи різних державних організацій, що відповідають за правозастосування. Якщо оцінювати результативність роботи однієї з них без врахування результативності роботи інших і не забезпечувати достатніми ресурсами (у тому числі адміністративними) розглянуту організацію, то оцінки ефективності, як правило, будуть заниженими.

Крім того, велике значення має характеристика суб'єкта, для якого визначається критерій. На нашу думку, критерієм ефективності може слугувати відношення обсягу ВВП до величини державних витрат на утримання антимонопольних органів України. Даний показник відображає вплив держави на створення загальних умов господарювання. На основі простої моделі монополії можна показати, яка ефективність конкурентної політики, на основі зіставлення зміни сумарного доходу, отриманого внаслідок операцій купівлі-продажу на ринку з витратами на функціонування антимонопольного органа. У випадку перевищення першого над другим конкурентна політика може бути визнана досить ефективною.

Ситуації, що виникають на ринку, досить різноманітні. Це – створення стратегічних бар'єрів входу за рахунок встановлення надлишкових потужностей, надання недостовірної інформації споживачам, дискредитація конкурентів, неправомірне використання прав інтелектуальної власності, дружні і ворожі поглинання, вертикальні обмеження у формі зв'язаних продажів, встановлення граничної ціни перепродажу і т.д. Кожна зі згаданих ситуацій передбачає зіставлення вигод і витрат, пов'язаних з реалізацією конкурентної політики. У зв'язку із цим, запропонований критерій, хоча і є досить строгим у теоретичному плані, виявляється як способом оцінки ефекту, а також ефективності окремих заходів в рамках реалізації конкурентної політики [2, с. 66].

Щоб об'єктивно і комплексно оцінити ефект, а потім і ефективність антимонопольної політики, можна використовувати систему різних показників. При цьому слід враховувати, що ефект може бути потенційним (якщо порушення попереджене) або фактичним, якщо порушення мало місце і було припинено.

Таким чином, на сьогоднішній день не існує простих усеосяжних, загальнозначущих критеріїв конкурентної політики, оскільки розробка критеріїв її ефективності досить дорога процедура через витрати на одержання інформації, їх кількісної оцінки і т.д.

Важливим для визначення конкурентного середовища є вибір досліджуваних ринків, так як процес дослідження займає багато часу. При доборі ринків варто враховувати:

- а) географічні межі, тобто варто вивчати, насамперед, ринки, що мають регіональне значення;
- б) попит. Якщо на ринку відсутній достатній попит, то аналіз даного ринку не має сенсу, так як структура цього ринку зміниться тільки у випадку появи попиту в покупців, тобто ринок буде становити інтерес для інших господарюючих суб'єктів.

Регіональний ринок містить у собі різні ринки, що відрізняються один від одного, які можна об'єднати в єдину систему. Система регіональних ринків – це сукупність ринків різного типу, пов'язаних між собою головною метою – забезпеченням ефективного розвитку регіональної економіки. Ця система містить у собі споживчий ринок, ринок засобів виробництва, ринок праці, ринок нерухомості, ринок інформації і т.д. Усі ці ринки беруть участь у кругообігу матеріально-речовинних ресурсів, фінансово-кредитних засобів, інформаційних потоків, регулюючи економічні відносини між підприємствами й організаціями сфери виробництва, оптової, роздрібною торгівлі, фінансово-кредитної системи, невиробничої сфери і населенням регіону.

Формування конкурентного середовища на цих ринках має як загальні риси, так і специфічні. Очевидно, що на кожному з цих рівнів можуть використовуватись різні критерії для оцінки конкурентоспроможності. Але існують і загальні критерії, за якими можна здійснити оцінку конкурентоспроможності регіону:

- наявність достатньої кількості працездатного населення та висококваліфікованої робочої сили;
- ефективність використання наявних у регіоні ресурсів;
- інтенсивність залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій;
- конкурентоспроможність продукції підприємств регіону;
- рівень розвитку ринкової та соціальної інфраструктури;
- рівень розвитку інфраструктури, що обслуговує зовнішньоекономічну діяльність;
- наявність у регіоні зовнішньоорієнтованих підприємств та рівень їх розвитку;
- законодавча база зовнішньоекономічної діяльності країни;
- законодавча база інвестиційної та інноваційної діяльності країни [3].

У зв'язку з цим поряд із загальними програмами демонополізації економіки регіону приймаються галузеві програми, що враховують специфіку галузевих ринків. Сюди відносяться програми демонополізації і розвитку конкуренції в будівельному комплексі, в АПК, рибальстві і рибництві та ін.

Висновки. Таким чином, регіони по-різному підходять до проблем формування конкурентного середовища і, незважаючи на існування програм демонополізації економіки в більшості регіонів, розвиток галузей і конкурентних відносин відбувається дуже повільно. Це обумовлено рядом причин, зокрема:

- низький технічний рівень виробництва,
- високий ступінь фізичного і морального зносу устаткування,
- недостатній для відновлення і впровадження перспективних науково-технічних розробок обсяг інвестицій.

Конкурентоспроможність регіону залежить від здатності впроваджувати інновації, модернізувати виробничі й технологічні процеси, пристосовуючись до мінливих умов навколишнього середовища. У сучасних умовах конкурентне економічне становище суб'єктів регіональної економіки визначається їхньою здатністю здійснювати господарську діяльність у ринковому середовищі на умовах самостійності та самофінансування. Це принципово нове явище глибоко пронизує всі сфери діяльності підприємств і організацій, їхню конкурентоспроможність можна визначити як потенційну можливість займати відповідну нішу на ринку товарів та послуг, що забезпечують суб'єкту ринкових відносин стійке фінансове та економічне становище [4, с. 5-6].

Існує проблема зростання цін при проходженні продукції через ланцюг торговельних посередників, діяльність яких непрозора, і до яких, як правило, неможливо застосувати заходи антимонопольного регулювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конкурентоспроможність національної економіки в умовах глобалізації / Я.А. Жаліло, Я.Б. Базилук, Я.В. Белінська та ін.; За ред. Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2005. – 388 с.
2. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 312 с.
3. Бурдяк О.В. Конкурентоспроможність регіонів як необхідна передумова зростання конкурентоспроможності країни // <http://intkonf.org>
4. В.С. Філонич, Т.О. Праченко, О.О. Носирев. Фактори та передумови формування конкурентоспроможності регіонів // Вісник Міжнародного слов'янського університету. Серія „Економічні науки”. – Т. XI. – Харків, 2008. – № 1.